

ՍԱՐԳԻՍ ՂԱԶԱՐԵԱՆ

Հ Ա Յ Կ Ո Ւ Ն Ի

† 17 Հոկտ. 1908 †

Ապրում էր նա առանց դողանջելու, մեռաւ ու գնաց լռիկ և անձայն: Ոչ պսակ, ոչ շուք, ոչ աղմուկ, ոչ էլ գուցէ արտասուք, վասն զի գերագոյն արտասուողը, նա՝ որ գերազանցապէս նորա հոգու հատորն էր և վշտերի հաղորդակիցը, որպէս և զգացումների և գրասիրական խորթակների բաժանորդը, նորա տարաբախտ դստրիկը, երեք տարով կանխել էր քան իւր հայրը և բռնադատ մահի գիրկն էր ընկել անձնապանութեամբ:

Այդպէս Հայկունին մտնում է գերեզման առանց հանդիսաւոր բաղձամբոխ յուղարկաւորութեան, առանց յորդաքան ճառերի և ծոպաւոր պսակների խոնութեան, անշուք, անարտասուք:—Նւ այդ էր լաւն և արժանն արժանաւորին: Այդտեղ կեդժիք չկար: Երեսպաշտութիւնը բացակայ էր իւր ցուցադրական ծէսով, և աղքատ ու յաճախ իսկ օրապահիկին կարօտ ապրածը այդ անգամ հարուստ թաղում չունեցաւ: Մի բուռը հող մի քանի բարեպաշտիկների կողմից, այդ եղաւ կարեկցութեան բոլոր տուրքը, զգացումների ամբողջ նուէրը երախտաւոր Հայկունուն, և լրագրական մի երկու համեստ յօդուած:

Լքեալ պանդուխտ, էջմիածնի պատերի տակ փչում է իւր վշտաբեկ հոգին Հայկունին, երբ, կարծես մահադոյժ ազդն հոգու մէջ, գնացել էր վերջին ձեռքը տալու իւր երկերին, երկեր, որոնց լոյս աեասծ մասից մակաբերել կարող հնք մնացածի մեծայարդ շահեկանութիւնը, ազգագրական հարուստ նիւթ:

Ժողովող ժողովրդական հայկական գրոյցների, աւանդութեանց, սովորութիւնների, վարք բարքի, տօնախմբական ծէսերի, կենցաղական նիստ ու կացի և բոլոր բովանդակ այն արտայայտութիւնների որոնք ամբողջացնում են մի ազգի կեանքը, այդ է եղել Հայկունու ամբողջ գեգերմունքը գործունէութեան մի ամբողջ կէս դար, և այդ էլ նորա երախտիքը: Իւր երկունքով Հայ-

կունին այն վաստակաւորներից է, որոնք ատաղձը պատրաստում են կառուցուելիք մի հոյակապ շէնքի համար: Եւ որքան ընտիր է ատաղձը ու խնամքով պատրաստուած, այնքան էլ թանգ կը գնահատուի, աչազրաւ ու տեսկան յիշատակարան նկատուելով, հոյակերտուած շէնքը: Ընտիր կաւից քաջարուեստ բրուտն էլ սքանչելի անօթ կը գեղակերտէ:

Որոնք վերաշինելու են վերականգնելու ձգտող մի ժողովըրդի ապագան գէպի տիրապելիս ազգութիւն, առանց այդ ժողովրդի էութիւն ու իսկութիւնն իր բոլոր արտայայտութիւնների մէջ ուսումնասիրելու, կարող չեն պատշաճաւոր և տեսն մնալուն կերպաւորութիւն տալ նորան:

Հայկունիներն իրենց բերած ատաղձով գերագոյն բանուորներն են ազգաշինութեան գործում: Երախտապարտ զգացումը միւսների կողմից, որոնք օժտուած են պարտաճանաչութեան գիտակցութեամբը, արժանաւոր հատուցումը կը լինի Հայկունիների յիշատակին: Իսկ այդ երախտապարտութեան իսկական արտայայտութիւնը, երբ երախտաւորները վերացել են մեզանից, ինչձեւ պիտի երևի: Լաւապէս և օգտակարապէս՝ նոցա իսկ գործով նոցա անունը յարասն պահպանելու գուրգուրանքով: Մեր պապերը, մինչև մեր իսկ օրերում, մի բարեպաշտօն աւանդապահութեամբ, իրենց անցած սիրելիների և երախտաւորների շիրիմներէ վրայ խեցիների մէջ կրակ անելով խունկ էին ծխում շաքաթ օրերը: Նուիրական զգացումների հուր ու բոյր, որքան սրտառու՝ այնքան և վսիմական, բանաստեղծական: Իսկ մենք նորերս, որ այսօր գերեզմաններին այցի գնալու գողտր սովորութիւնը լքել ենք, մեր անցեալ երախտաւորների յիշատակը մի այլ տուրքով պիտի մեծարենք, այն է նոցա իսկ գործը շարունակելով, նոցա տքնութեան երկերը հրապարակի վրայ պահելով և որոնք դեռ դարանների մթնում են՝ լոյս աշխարհ հանելով:

Չեմ կարող, առիթը գալով, այստեղ չյիշատակել հառաչը մի մեծ վաստակաւորի, որ իւր օրերի վախճանը մօտալուտ զգալով՝ հառաչներից ամենամորմոքիչն էր արձակում, այն է՝ կը գանուէր արդեօք մէկը որ ի լոյս ընծայել տար իւր յիշատակաւորը, բազմաբովանդակ՝ ստուար երկասիրութիւն:

Մատենագիր վաստակաւորների համար, որոնք գործին սիրահար՝ իրենց ամենաշերմ զգացումների իսկութիւնը և բազմատանջ տքնութիւնների երկար ու ձիգ ժամերը դրել ու դրոշմել են իրենց գրաւոր երկերի մէջ, իրենց ամենաշերմ իղձը և թախանձագին հայցուածը յետնորդներից՝ այդ երկերը ցեցին ու մէցին բաժին չթողնելն է:

Հայկունու բաղժահարուստ ազգագրական վաստակների դեռ մի ստուար մասը լոյս տեսնելու է սպասում: Որոնք սիրում են արձաններով մեծարել ազգի արդիւնաշատ զաւակների յիշատակը թող խնամօտ հոգածութեամբ Զանք գործ դնեն Հայկունիների ամենաընտիր ժառագութիւնը, որ նոքա բովանդակ անձնութեան թեամբ, նոյն իսկ օրապահիկին կարօտ քաշ գալով, մտածել են վաստակել ու թողնել ազգին, դարանների խորշերում ցեցին աւար հմտոնելու:

Այո այդ գրաւոր յիշատակաւորանները հրապարակի վրայ դնելն է՝ որ պիտի հանդիսանայ նախամեծար կոթողը, արժանաւոր յուշարձանը երախտաւորների յիշատակին: Իսկ այդ պատուանդանի վրայ ապա, ժամանակ անցած, կը դայ բաղմել մարմառիօնը՝ գալիք սերունդների խնամքով:—

Ա. Մ. Եղեկեան

